

EFEKTYWNE PRAWO W EFEKTYWNYM PAŃSTWIE

POMOC POSTPENITENCJARNA JAKO WSPARCIE PROCSU REINTEGRACJI SKAZANEGO

Autor opracowania:

Dr Grzegorz A. Skrobotowicz

Opracowanie przygotowane w ramach projektu:

Efektywne prawo w efektywnym państwie. Uwarunkowania lokalne w kontekście globalnym, wobec wyzwań XXI w. w walce z przestępczością.

**FUNDACJA
INSTYTUT
PRAWA
USTROJOWEGO**

www.ipu.org.pl
<https://efektywne-prawo.org.pl/>

<https://www.facebook.com/fundacjaipu>

fundacja@ipu.org.pl

MINISTERSTWO
SPRAWIEDLIWOŚCI
www.ms.gov.pl

INSTYTUT PRAWA USTROJOWEGO

FUNDUSZ
SPRAWIEDLIWOŚCI

„Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości”

Spis treści	
Wstęp	3
Pomoc postpenitencjarna – początki istnienia instytucji	4
Pomoc postpenitencjarna na terenie zakładu karnego oraz poza nim	5
Podsumowanie	15
Bibliografia.....	16

Wstęp

Instytucja pomocy postpenitencjarnej nierozzerwalnie związana jest z wykonywaniem kar izolacyjnych w warunkach odosobnienia. Jej celem jest utrzymanie efektów prac i oddziaływań podejmowanych względem osadzonego od pierwszego dnia osadzenia oraz po opuszczeniu murów instytucji totalnej, jaką jest zakład karny lub areszt śledczy.

Wraz z rozwojem społeczeństwa oraz stosowania prawa, w tym podejścia do kwestii wykonywania orzeczonych środków represji karnej, stwierdzono, że izolowanie sprawcy czynu zabronionego powinno pełnić, nie tylko funkcję represyjną, ale także, a wręcz przede wszystkim, funkcję wychowawczą, prowadząc tym samym do poprawy zachowania osadzonego i zmiany jego dalszego życia po zakończeniu odbywania wymierzonej kary, aby przebiegało ono w zgodzie z normami społecznymi oraz prawnymi¹.

W celu osiągnięcia powyższych założeń niezbędne jest połączenie wysiłków przez różne podmioty, tj. Służby Więziennej, fundacji i stowarzyszeń, a także przedstawicieli kościołów oraz związków wyznaniowych. Do tego należy dodać zaangażowanie po stronie organów państwowych oraz wsparcie finansowe pochodzące z funduszu celowego. Tylko wielowymiarowe i wielopłaszczyznowe oddziaływanie może przynieść pożądane efekty.

¹ J. D. Pol, Podstawy aksjologiczne procesu resocjalizacji osób pozbawionych wolności, *Questiones Selectae*, 14/2002, s. 4.

Pomoc postpenitencjarna – początki istnienia instytucji

Na początkowym etapie kształtowania się tytułowej instytucji, była ona wywodzona z zasad religijnych, szczególnie chrześcijaństwa, cechującego się potrzebą pomocy oraz głoszenia miłosierdzia wobec bliźniego². Pojmowanie i zdefiniowanie pomocy postpenitencjarnej w obecnym kształcie rozpoczęło się na przełomie XVIII i XIX w. Jedną z kluczowych postaci zaangażowaną w rozwój i kształtowanie się pomocy postpenitencjarnej był John Howard. Ten angielski twórca, autor dzieła zatytułowanego „*State of the Prisons*”, w 1777 r. opisał funkcjonowanie więzień, które odwiedził w ramach swoich podróży, działających w ówczesnej Europie³. W zakresie piśmiennictwa krajowego należy w pierwszej kolejności wspomnieć o Julianie Ursynie Niemcewiczu, twórcy „Memoriału o nowym więzieniach ustanowionych w Stanach Zjednoczonych Ameryki”. W przedmiotowej książce opisał własne doświadczenia nabyte podczas pobytu na kontynencie amerykańskim i dotyczące jednostek penitencjarnych zlokalizowanych w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej. J. Niemcewicz stawiał, przed karą izolacyjną wykonywaną w warunkach izolacyjnych, trzy podstawowe cele. Po pierwsze, izolacja penitencjarna winna mieć za zadanie wychowanie i poprawę więźnia, po drugie powinna ona funkcjonować jako prewencja generalna, odstraszać tym samym potencjalnych, przyszłych sprawców przed naruszeniem dobra prawnie chronionego, a po trzecie wynagrodzić i naprawić szkodę wyrządzoną pokrzywdzonemu w wyniku popełnionego przestępstwa. Sposobu na realizację wymienionych celów upatrywał w świadczeniu przez osadzonych pracy, która miała walor ekonomiczny w chwili jej wykonywania, a także dawała więźniowi szansę na podjęcia zatrudnienia po zakończeniu odbywania orzeczonej kary⁴. Prezentowane, przez J. Niemcewicza, podejście bliskie jest obecnemu postrzeganiu roli i znaczenia wykonywania kar izolacyjnych.

² K. Dziedzic, Społeczne uwarunkowania udziału społeczeństwa w świadczeniu pomocy postpenitencjarnej (w:) Resocjalizacja. Zagadnienia prawne, społeczne i metodyczne, (red.) A. Jaworskiej, Warszawa 2009, s. 91.

³ J. Śliwowski, Prawo i polityka penitencjarna, Warszawa 1982, s. 17.

⁴ J. U. Niemcewicz, Memoriał o nowym więzieniach ustanowionych w Stanach Zjednoczonych Ameryki, Warszawa 1962, s. 68-69.

Pomoc postpenitencjarna na terenie zakładu karnego oraz poza nim

Utrwalanie efektów osiągniętych w ramach oddziaływań wykonywanych względem więźnia w czasie jego izolacji, stanowi kwintesencję instytucji pomocy postpenitencjarnej. Ustawodawca uregulował ten mechanizm w Kodeksie karnym wykonawczym⁵ w Rozdziale VII - „*Uczestnictwo społeczeństwa w wykonywaniu orzeczeń, pomoc w społecznej readaptacji skazanych oraz Fundusz Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej*” (art. 38 – 43).

Cel oraz zakres pomocy postpenitencjarnej został bezpośrednio zdefiniowany w art. 41 k.k.w. Zgodnie z jego treścią „w celu ułatwienia społecznej readaptacji, a w szczególności przeciwdziałania powrotowi do przestępstwa, powinno udzielać się skazanym oraz ich rodzinom niezbędnej pomocy, zwłaszcza materialnej, medycznej, w znalezieniu pracy i zakwaterowaniu, a także porad prawnych”. Pomocy postpenitencjarnej udzielają właściwe organy administracji rządowej i samorządu terytorialnego⁶ oraz kuratorzy sądowi. Pomocy tej mogą również udzielać podmioty, o których mowa w art. 38 § 1 k.k.w.⁷

W pierwszej kolejności wskazano, że „w wykonywaniu kar, środków karnych, kompensacyjnych, zabezpieczających i zapobiegawczych, w szczególności związanych z pozbawieniem wolności, oraz przepadku mogą współdziałać stowarzyszenia, fundacje, organizacje oraz instytucje, których celem działania jest realizacja zadań określonych w niniejszym rozdziale, jak również kościoły i inne związki wyznaniowe oraz osoby godne zaufania”⁸. Działania podmiotów wskazanych w art. 38 § 1 k.k.w. mogą porozumieniu z dyrektorem zakładu karnego lub aresztu śledczego uczestniczyć w prowadzeniu działalności resocjalizacyjnej, społecznej, kulturalnej, oświatowej, sportowej i religijnej w tych zakładach lub aresztach⁹. Nadto, podmioty te mogą uczestniczyć w radach oraz innych organach koleżeńskich - powoływanych przez Prezesa Rady Ministrów, Ministra Sprawiedliwości lub podległe mu organy albo wojewodów - których zadaniem jest świadczenie pomocy skazanym i ich rodzinom albo

⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, (Dz. U. 2021, poz. 1236, z późn. zm.), dalej jako k.k.w.

⁶ Zob. szerz.: Postanowienie Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Opolu z dnia 25 lutego 2021 r., sygn. akt II SA/Op 315/20, LEX nr 3161152.

⁷ Art. 41 § 2 k.k.w.

⁸ Art. 38 § 1 k.k.w., zob. także: Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 8 czerwca 2020 r., sygn. akt I ACa 384/19, LEX nr 3049586; Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Białymstoku z dnia 3 września 2021 r., sygn. akt II SA/Bk 178/21, LEX nr 3232118.

⁹ Art. 38 § 3 k.k.w. oraz § 4 ust. 1 r.p.r.m. „Podmioty oraz osoby godne zaufania mogą uczestniczyć w prowadzeniu działalności resocjalizacyjnej, społecznej, kulturalnej, oświatowej, sportowej i religijnej w zakładach karnych lub aresztach śledczych, po uprzednim zawarciu porozumienia z dyrektorami tych zakładów lub aresztów. Porozumienie wymaga formy pisemnej”.

koordynowanie współdziałania społeczeństwa z zakładami karnymi i aresztami śledczymi¹⁰. Zakres współpracy, określony został w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów¹¹, polega m.in. na:

- 1) inicjowaniu, organizowaniu i realizowaniu zadań mających na celu zapobieganie przestępczości i przeciwdziałanie powrotowi do przestępstwa oraz kształtowaniu społecznie pożądanej postawy skazanych;
- 2) realizacji zadań wynikających z programów resocjalizacyjnych przez prowadzenie działalności społecznej, kulturalnej, oświatowej, sportowej i religijnej wobec skazanych;
- 3) świadczeniu, w uzasadnionych przypadkach, niezbędnej pomocy materialnej, medycznej i prawnej skazanym oraz ich rodzinom;
- 4) utrzymywaniu celowych kontaktów ze skazanymi;
- 5) przygotowywaniu osób pozbawionych wolności do życia po zwolnieniu z zakładu karnego, aresztu śledczego oraz zakładu, w którym są wykonywane środki zabezpieczające, w tym przez udzielanie niezbędnej pomocy w uzyskaniu pracy i zakwaterowania;
- 6) podejmowaniu innych działań mających na celu readaptację społeczną skazanych i zapobieganie przestępczości¹².

Co istotne z punktu widzenia realnego wpływu na reintegrację skazanego, to okoliczność, że przedstawiciele podmiotów oraz osoby godne zaufania uczestniczą w społecznej kontroli nad wykonywaniem kar, środków karnych, kompensacyjnych, zabezpieczających i zapobiegawczych oraz przypadku, polegającą na:

- 1) przeprowadzaniu rozmów z osobami skazanymi i ich przełożonymi;
- 2) lustracji miejsc zakwaterowania, pracy i nauki;
- 3) zapoznawaniu się ze sposobem realizacji środków oddziaływania i ich zgodnością z celami wykonania kary, zwłaszcza w zakresie:
 - a. zatrudnienia, nauczania, zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych oraz organizacji czasu wolnego,
 - b. środków terapeutycznych,
 - c. podtrzymywania więzi z rodziną i innymi osobami bliskimi,
 - d. korzystania z wolności religijnej;
- 4) przyjmowaniu skarg i wniosków skazanych;

¹⁰ Art. 39 § 1 k.k.w.

¹¹ Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 28 grudnia 2016 r. w sprawie współdziałania podmiotów w wykonywaniu kar, środków karnych, kompensacyjnych, zabezpieczających, zapobiegawczych oraz przypadku, a także społecznej kontroli nad ich wykonywaniem (Dz. U. 2016, poz. 2305), dalej jako r.p.r.m.

¹² § 2 r.p.r.m.

- 5) podejmowaniu innych działań mających na celu wzmocnienie praworządnego działania organów państwowych¹³.

W celu koordynowania współdziałania organów państwowych i przedstawicieli społeczeństwa w zapobieganiu przestępczości i wykonywaniu orzeczeń oraz w celu świadczenia pomocy w readaptacji społecznej, polski ustawodawca powołał dedykowany organ kolegialny¹⁴ – Radę Główną do Spraw Społecznej Readaptacji i Pomocy Skazanym¹⁵. Z uwagi, że potrzeby współdziałania i reintegracji występują przede wszystkim na szczeblu lokalnym to wojewoda może powołać terenowe rady do spraw społecznej readaptacji i pomocy skazanym¹⁶.

Szczególnym rozwiązaniem i jednocześnie uprawnieniem dedykowanym skazanemu jest wprowadzenie do obrotu prawnokarnego instytucji przedstawiciela skazanego. W oparciu o art. 42 § 1 k.k.w. więzień może ustanowić, na piśmie, jako swojego przedstawiciela osobę godną zaufania, za jej zgodą, zwłaszcza spośród przedstawicieli stowarzyszeń, fundacji, organizacji oraz instytucji, o których mowa w art. 38 § 1 k.k.w. Ta regulacja pozwala na wzmocnienie instytucji pomocy postpenitencjarnej, szczególnie, że nie każdego osadzone stać finansowo na skorzystanie z profesjonalnej pomocy prawnej świadczonej przez wykwalifikowanego prawnika będącego adwokatem lub radcą prawnym. Przedstawiciel skazanego może działać wyłącznie w interesie skazanego i w tym celu składać w jego imieniu wnioski, skargi i prośby do właściwych organów oraz instytucji, stowarzyszeń, fundacji, organizacji, kościołów i innych związków wyznaniowych¹⁷. Ponadto, prezes sądu, upoważniony sędzia, a w toku posiedzenia sąd, może na wniosek skazanego dopuścić do udziału w postępowaniu przed sądem przedstawiciela skazanego¹⁸.

Pomoc postpenitencjarna będzie mogła stanowić realne narzędzie reintegracji skazanego jeżeli uwzględnione zostanie wsparcie finansowe. W tym celu stworzony został Fundusz Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej¹⁹. Jest to państwowy fundusz celowy ukierunkowany na pomoc pokrzywdzonym i świadkom, przeciwdziałaniu przestępczości oraz pomocy postpenitencjarnej, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości²⁰. Środki zasilające fundusz,

¹³ § 5 ust. 1 r.p.r.m.

¹⁴ W skład Rady Głównej wchodzi przedstawiciele wymiaru sprawiedliwości, Ministra Sprawiedliwości, Ministra Obrony Narodowej, ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego, ministra właściwego do spraw zdrowia, ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, ministra właściwego do spraw wewnętrznych oraz Policji i Służby Więziennej. W skład Rady Głównej mogą też wchodzić przedstawiciele stowarzyszeń, fundacji, organizacji i instytucji, o których mowa w art. 38 § 1, kościołów i innych związków wyznaniowych, a także związków zawodowych i samorządu zawodowego, przedstawiciele nauki oraz osoby godne zaufania, mogące przyczynić się do realizacji celów wymienionych w art. 40 § 1 k.k.w.

¹⁵ Art. 40 § 1 k.k.w.

¹⁶ Art. 40 § 3 k.k.w.

¹⁷ Art. 42 § 2 k.k.w.

¹⁸ Art. 42 § 3 k.k.w.

¹⁹ Art. 43 § 1 k.k.w.

²⁰ Art. 43 § 2 k.k.w.

pochodzą m.in. z nawiązek i świadczeń pieniężnych zasądzanych na jego rzecz. Szczegółową, wyodrębnioną ewidencję księgową prowadzi sąd, który wydał orzeczenie w I instancji, i to on wzywa osobę zobowiązaną do uiszczenia nawiązki albo świadczenia pieniężnego, do ich uiszczenia w terminie 30 dni²¹. W przypadku braku uiszczenia wzywanej kwoty, prowadzona jest egzekucja komornicza, zgodnie z przepisami kodeksu postępowania cywilnego²². W tym celu sąd z urzędu nadaje tytułowi egzekucyjnemu klauzulę wykonalności²³. Należy zauważyć, że przychodami Funduszu są środki pieniężne pochodzące z:

- 1) orzeczonych przez sądy nawiązek oraz świadczeń pieniężnych;
- 2) potrąceń w wysokości 7% wynagrodzenia przysługującego za pracę skazanych zatrudnionych w formach określonych w art. 121 § 2 k.k.w²⁴;
- 3) wykonania kar dyscyplinarnych, o których mowa w art. 143 § 1 pkt 7 k.k.w.²⁵;
- 4) spadków, zapisów i darowizn;
- 5) dotacji, zbiorów i innych źródeł²⁶.

Środki funduszu stanowią istotne wsparcie dla celu, dla którego cały fundusz został powołany i stworzony. Są one przeznaczane na:

- 1) pomoc osobom pokrzywdzonym przestępstwem oraz osobom im najbliższym, zwłaszcza pomoc medyczną, psychologiczną, rehabilitacyjną, prawną oraz materialną, udzielaną przez jednostki niezaliczane do sektora finansów publicznych i nie działające w celu osiągnięcia zysku, w tym stowarzyszenia, fundacje, organizacje i instytucje;
 - 1a) pomoc, o której mowa w pkt 1, udzielaną przez jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych;
 - 1b) szkolenia dla organów prowadzących postępowania karne i ich pracowników podnoszące kompetencje w zakresie postępowania z osobami pokrzywdzonymi przestępstwem i świadkami oraz propagowania alternatywnych metod rozwiązywania konfliktów, w szczególności mediacji w sprawach rodzinnych, nieletnich i karnych;
 - 1c) realizację przez jednostki sektora finansów publicznych zadań ustawowych związanych z ochroną interesów osób pokrzywdzonych przestępstwem i świadków, a także

²¹ Art. 43 § 3-4 k.k.w.

²² Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U.2021 poz. 1805 z późn. zm.).

²³ Art. 43 § 5 k.k.w.

²⁴ Skazanego zatrudnia się na podstawie skierowania do pracy albo umożliwia się skazanemu wykonywanie pracy zarobkowej w ramach umowy o pracę, umowy zlecenia, umowy o dzieło, umowy o pracę nakładczą lub na innej podstawie prawnej.

²⁵ Obniżenie przypadającej skazanemu części wynagrodzenia za pracę, nie więcej niż o 25%, na okres do 3 miesięcy.

²⁶ Art. 43 § 7 k.k.w

- wykrywaniem i zapobieganiem przestępczości oraz likwidacją skutków pokrzywdzenia przestępstwem;
- 1d) finansowanie alternatywnych metod rozwiązywania konfliktów, w szczególności mediacji w sprawach rodzinnych, nieletnich i karnych;
- 1e) edukację z zakresu przeciwdziałania przemocy i przestępczości w szczególności funkcjonariuszy Policji i pracowników jednostek oświatowych oraz ochrony zdrowia;
- 2) pomoc postpenitencjarną osobom pozbawionym wolności, zwalnianym z zakładów karnych i aresztów śledczych oraz osobom im najbliższym, udzielaną przez zawodowych kuratorów sądowych oraz Służbę Więzienną;
- 2a) pomoc psychologiczną świadkom i osobom im najbliższym;
- 3) pomoc postpenitencjarną osobom, o których mowa w pkt 2, udzielaną przez podmioty wymienione w art. 38 § 1, z wyłączeniem osób godnych zaufania;
- 4) działalność podejmowaną lub powierzoną przez dysponenta Funduszu, mającą na celu wsparcie i rozwój systemu pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem i świadkom oraz pomocy postpenitencjarnej, a także przeciwdziałanie przyczynom przestępczości, w szczególności na:
- a) promowanie i wspieranie inicjatyw i przedsięwzięć służących poprawie sytuacji osób pokrzywdzonych przestępstwem oraz skutecznej readaptacji skazanych,
 - b) podejmowanie przedsięwzięć o charakterze edukacyjnym i informacyjnym, w tym dotyczących przyczyn i uwarunkowań przestępczości oraz jej zapobiegania,
 - c) pokrywanie kosztów związanych z organizowaniem i prowadzeniem kształcenia, studiów podyplomowych, kursów dokształcających i szkoleń,
 - d) podejmowanie, organizowanie i zlecanie badań naukowych i prac rozwojowych oraz współpracy z innymi jednostkami w tym zakresie, dotyczących sytuacji oraz potrzeb osób pokrzywdzonych przestępstwem, świadków oraz osób skazanych, a także przyczyn i uwarunkowań przestępczości oraz jej zapobiegania,
 - e) promowanie systemu pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem i świadkom oraz pomocy postpenitencjarnej,
 - f) upowszechnianie wiedzy na temat praw osób pokrzywdzonych przestępstwem oraz alternatywnych metod rozwiązywania konfliktów, w szczególności mediacji w sprawach rodzinnych, nieletnich i karnych,

g) działania wspierające rodziny zagrożone dysfunkcyjnością, w szczególności w zakresie profilaktyki i terapii uzależnień oraz współuzależnień i rozwiązywania konfliktów w rodzinie²⁷.

Podmioty, które otrzymały dotacje z Funduszu, są obowiązane do sporządzania i przekazywania dysponentowi Funduszu kwartalnych informacji dotyczących wykorzystania tych środków oraz do sporządzania i przekazania rozliczenia dotacji w zakresie rzeczowym i finansowym, w terminie 15 dni od dnia zakończenia realizacji zadania²⁸.

Szczegółowe regulacje dotyczące pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem, świadkom oraz osobom im najbliższym wskazane zostały w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości²⁹. Pomoc ta jest udzielana, na różnorakie sposoby, w szczególności przez:

- 1) organizowanie i finansowanie pomocy prawnej, w tym alternatywnych metod rozwiązywania konfliktów;
- 2) organizowanie i finansowanie pomocy tłumacza w celu udzielenia pomocy prawnej osobie uprawnionej, jeżeli nie włada w wystarczającym stopniu językiem polskim, do czasu wszczęcia postępowania przygotowawczego;
- 3) organizowanie i finansowanie pomocy tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika w celu udzielenia pomocy prawnej;
- 4) pokrywanie kosztów związanych z psychoterapią, pomocą psychiatryczną lub psychologiczną;
- 5) organizowanie i finansowanie pomocy udzielanej przez osobę pierwszego kontaktu;
- 6) pokrywanie kosztów świadczeń zdrowotnych, lekarstw w zakresie, w którym lek nie podlegałby refundacji lub w części, w której nie jest refundowany, wyrobów medycznych, w tym materiałów opatrunkowych, przedmiotów ortopedycznych oraz środków pomocniczych, w zakresie niezbędnym w procesie leczniczym doznanego uszczerbku na zdrowiu wynikającego z przestępstwa lub jego następstw;
- 7) pokrywanie kosztów związanych z kształceniem w szkołach i przedszkolach publicznych, w tym w ramach indywidualnego nauczania, a także w przypadku realizacji obowiązku przedszkolnego, szkolnego lub obowiązku nauki poza szkołą na podstawie art. 16 ust. 8 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2018 r. poz. 1457, 1560, 1669 i 2245), odpowiednio do wieku i potrzeb edukacyjnych osób uprawnionych;

²⁷ Art. 43 § 8 k.k.w

²⁸ Art. 43 § 12 k.k.w

²⁹ Rozporządzenie z dnia 13 września 2017 r. w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej – Funduszu Sprawiedliwości, (Dz. U. z 2019 poz. 683), dalej jako r.f.s.

- 8) pokrywanie kosztów związanych z opieką nad dziećmi w żłobkach i klubach dziecięcych prowadzonych przez gminy w oparciu o przepisy ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. z 2019 r. poz. 409);
- 9) organizowanie i finansowanie szkoleń i kursów podnoszących kwalifikacje zawodowe oraz pokrywanie kosztów egzaminów potwierdzających kwalifikacje zawodowe;
- 10) pokrywanie kosztów czasowego zakwaterowania lub udzielania schronienia;
- 11) finansowanie okresowych dopłat do bieżących zobowiązań czynszowych i opłat za energię ciepłą, energię elektryczną, gaz, wodę, opał, odbiór nieczystości stałych i płynnych za lokal mieszkalny lub dom jednorodzinny, do którego osoba uprawniona posiada tytuł prawny, proporcjonalnie do liczby osób stale zamieszkujących w tym lokalu lub domu;
- 12) usługę dostosowania lokalu mieszkalnego lub domu jednorodzinnego do potrzeb osoby pokrzywdzonej przestępstwem w przypadku, gdy utrata sprawności fizycznej nastąpiła w wyniku przestępstwa;
- 13) finansowanie przejazdów środkami komunikacji publicznej lub pokrywanie kosztów transportu związanych z uzyskiwaniem świadczeń i regulowaniem spraw określonych w pkt 1-10;
- 14) pokrywanie kosztów żywności lub bonów żywnościowych;
- 15) pokrywanie kosztów zakupu odzieży, bielizny, obuwia, środków czystości i higieny osobistej;
- 16) finansowanie kosztów zorganizowanego wyjazdu uprawnionego małoletniego;
- 17) finansowanie kosztów wyjazdu:
 - a) osoby uprawnionej wraz z małoletnim, nad którym sprawuje pieczę,
 - b) uprawnionego małoletniego wraz z osobą, pod której pieczę pozostaje, podczas którego udzielana będzie pomoc, o której mowa w pkt 4;
- 18) finansowanie robót budowlanych, o których mowa w ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (Dz. U. z 2018 r. poz. 1202, z późn. zm.), w tym również przygotowania do realizacji robót budowlanych, w szczególności kosztów opracowania dokumentacji projektowej, przygotowania gruntu pod budowę, ekspertyz, świadectw, operatów, prac geologicznych, niezbędnych do realizacji celów wynikających z ustawy;
- 19) zakup urządzeń i wyposażenia;
- 20) zakup wartości niematerialnych i prawnych³⁰.

³⁰ § 36 ust.1 r.f.s.

Z drugiej strony, pomocy osobom pozbawionym wolności, zwalnianym z zakładów karnych i aresztów śledczych oraz osobom im najbliższym udziela się na ich wnioski lub w urzędzie³¹, w szczególności przez:

- 1) pokrywanie kosztów czasowego zakwaterowania lub udzielanie schronienia w ośrodku dla bezdomnych;
- 2) okresową dopłatę do bieżących zobowiązań czynszowych i opłat za energię ciepłą, energię elektryczną, gaz, wodę, opał, odbiór nieczystości stałych i płynnych za lokal mieszkalny lub dom jednorodzinny, do którego osoba uprawniona posiada tytuł prawny, proporcjonalnie do liczby osób stale zamieszkujących w tym lokalu lub domu;
- 3) organizowanie i finansowanie poradnictwa prawnego, promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej;
- 4) organizowanie i finansowanie szkoleń i kursów podnoszących kwalifikacje zawodowe oraz pokrywanie kosztów egzaminów potwierdzających kwalifikacje zawodowe;
- 5) organizowanie i finansowanie programów podnoszących kompetencje społeczne, mających na celu przeciwdziałanie czynnikom kryminogennym, a zwłaszcza agresji i przemocy, w tym przemocy w rodzinie, oraz problemom uzależnień;
- 6) zakup materiałów, narzędzi, wyposażenia oraz urządzeń niezbędnych do realizacji programów, o których mowa w pkt 5, oraz szkoleń i kursów podnoszących kwalifikacje zawodowe, a także wykonywania pracy nieodpłatnej;
- 7) pokrywanie kosztów związanych ze specjalistycznym leczeniem lub rehabilitacją leczniczą oraz uzyskiwaniem orzeczeń o niepełnosprawności, stopniu niepełnosprawności lub niezdolności do pracy;
- 8) pokrywanie kosztów transportu specjalnego, zgodnie ze wskazaniami lekarskimi, lub przejazdów do miejsca pobytu, nauki, terapii, pracy, zwłaszcza wykonywanej nieodpłatnie;
- 9) pokrywanie kosztów związanych z uzyskaniem dowodu osobistego oraz innych dokumentów niezbędnych do uzyskania pomocy;
- 10) pokrywanie kosztów badań specjalistycznych wymaganych przy kwalifikowaniu do udziału w programach, o których mowa w pkt 5, szkoleniach i kursach podnoszących kwalifikacje zawodowe oraz pracy wykonywanej nieodpłatnie;
- 11) pokrywanie kosztów grupowego ubezpieczenia od następstw nieszczęśliwych wypadków osób zakwalifikowanych do udziału w szkoleniach i kursach podnoszących kwalifikacje zawodowe, programach, o których mowa w pkt 5, oraz pracy wykonywanej nieodpłatnie;

³¹ § 40 pkt 1 r.f.s.

- 12) promowanie i wspieranie inicjatyw i przedsięwzięć służących skutecznej readaptacji skazanych, działań o charakterze edukacyjnym i informacyjnym, organizowanie i prowadzenie szkoleń, organizowanie i zlecenie badań naukowych dotyczących sytuacji osób skazanych;
- 13) pokrywanie kosztów związanych z organizacją i udzielaniem pomocy rzeczowej w formie:
 - a) żywności lub bonów żywnościowych,
 - b) odzieży, bielizny, obuwia, środków czystości i higieny osobistej lub bonów towarowych,
 - c) biletów komunikacji publicznej,
 - d) leków, środków opatrunkowych i sanitarnych,
 - e) wyrobów medycznych, w tym protez, przedmiotów ortopedycznych i środków pomocniczych,
 - f) pomocy naukowych, dydaktycznych, książek i materiałów biurowych,
 - g) niezbędnych przedmiotów wyposażenia domowego lub innych przedmiotów użytku osobistego ułatwiających funkcjonowanie społeczne w miejscu zamieszkania lub pobytu, zwłaszcza osób niepełnosprawnych,
 - h) materiałów, narzędzi i wyposażenia niezbędnego do uczestnictwa w szkoleniu zawodowym, wykonywania wyuczonego zawodu albo prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek;
- 14) udzielanie świadczeń pieniężnych na cel wskazany przez organ lub podmiot udzielający pomocy³².

Z wnioskiem o udzielenie pomocy na powyższe cele, może wystąpić osoba uprawniona do jej uzyskania, a także prokurator, obrońca lub pełnomocnik oraz przedstawiciel skazanego, ustanowiony na podstawie art. 42 § 1 ustawy. Wniosek powinien zawierać uzasadnienie odnoszące się do wskazanego zakresu i celu pomocy. Do wniosku dołącza się dokumenty potwierdzające okoliczności wskazane we wniosku. Osoby zwolnione z zakładów karnych lub aresztów śledczych przedstawiają także dokument zwolnienia³³. Osobom zwolnionym z zakładów karnych lub aresztów śledczych, a także osobom im najbliższym, udziela się pomocy nie dłużej niż przez okres 3 miesięcy od dnia zwolnienia, chyba że konieczność przedłużenia tego okresu do 6 miesięcy wynika ze szczególnych okoliczności, takich jak choroba lub czasowa niezdolność do pracy³⁴.

W trakcie odbywania kary pozbawienia wolności, ustawodawca przewidział czas na przygotowanie skazanego do życia po zakończeniu wykonywania kary pozbawienia wolności. Zgodnie z art. 164 § 1 k.k.w. na czas do 6 miesięcy przed przewidywanym warunkowym zwolnieniem lub przed

³² § 39 ust. 1 r.f.s.

³³ § 40 ust. 2-3 r.f.s.

³⁴ § 41 ust. 2 r.f.s.

wykonaniem kary stanowi, w miarę potrzeby, czas niezbędny na przygotowanie skazanego do życia po zwolnieniu, zwłaszcza dla nawiązania kontaktu z kuratorem sądowym lub podmiotami, o których mowa w art. 38 § 1 k.k.w. Okres ten ustala, za zgodą skazanego, komisja penitencyjna, ale może go również wyznaczyć sąd penitencyjny w postanowieniu o udzieleniu lub odmowie warunkowego zwolnienia, jeżeli uzna to za niezbędne³⁵. Wskazany powyżej okres powinien zostać przeznaczony „do załatwienia spraw sprzyjających adaptacji społecznej skazanego. Jeżeli skazany ma odpowiednie warunki przyszłej adaptacji (mieszkanie, środowisko, rodzina, praca itd.), wyznaczanie okresu przygotowawczego jest zbędne”³⁶.

³⁵ Art. 164 § 2 k.k.w.

³⁶ Zob. szerz. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 16 czerwca 1999 r., sygn. akt II AKz 269/99; Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gliwicach z dnia 10 stycznia 2008 r., IV SA/GI 534/07, ONSA WSA 2009, nr 2, poz. 34, LEX nr 488916.

Podsumowanie

Pobyt osadzonego w zakładzie karnym nie powinien być czasem straconym, zarówno dla więźnia jak i całego społeczeństwa. Koszty utrzymania więźnia, przekroczyły już poziom 4 tysięcy złotych na miesiąc. Tak wysoka kwota oraz straty powstałe w wyniku popełnienia kolejnych przestępstw zmuszają wszystkich do zastanowienia się nad efektywnym sposobem wpływania na więźnia i to zarówno w trakcie wykonywania kary jak i po jej zakończeniu. Narzędziem wspomagającym zmiany u więźnia jest pomoc postpenitencjarna, która powinna być rozwijana i nieustannie dostosowywana do obecnej sytuacji prawnej, ekonomicznej i społecznej.

Przewidziane przez polskie ustawodawstwo mechanizmy, stanowią akceptowalne rozwiązania, które spełniają pokładane w nich nadzieje w stopniu podstawowym. W celu zwiększenia efektywności należy pochylić się nad zwiększaniem efektywności współpracy z podmiotami wskazanymi w art. 38 k.k.w., aby taka kooperacja przyniosła zadawalające rezultaty.

Bibliografia.

Źródła prawa krajowego i międzynarodowego:

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., (Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483, z późn. zm.).
2. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U.2021 poz. 1805 z późn. zm.)
3. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, (Dz. U. 2021, poz. 1023).
4. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, (Dz. U. 2021, poz. 1236).
5. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. z 2016 r., poz. 2231).
6. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 28 grudnia 2016 r. w sprawie współdziałania podmiotów w wykonywaniu kar, środków karnych, kompensacyjnych, zabezpieczających, zapobiegawczych oraz przepadku, a także społecznej kontroli nad ich wykonywaniem (Dz. U. 2016, poz. 2305).
7. Rozporządzenie z dnia 13 września 2017 r. w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej – Funduszu Sprawiedliwości, (Dz. U. z 2019 poz. 683).

Literatura:

1. Dziejic K., *Spoleczne uwarunkowania udziału społeczeństwa w świadczeniu pomocy postpenitencjarnej (w:) Resocjalizacja. Zagadnienia prawne, społeczne i metodyczne*, (red.) A. Jaworskiej, Warszawa 2009 .
2. Niemcewicz J. U., *Memoriał o nowym więziach ustanowionych w Stanach Zjednoczonych Ameryki*, Warszawa 1962.
3. Pol J. D., *Podstawy aksjologiczne procesu resocjalizacji osób pozbawionych wolności*, *Questiones Selectae*, 14/2002.
4. Śliwowski J., *Prawo i polityka penitencjarna*, Warszawa 1982.

Orzeczenia sądów powszechnych oraz administracyjnych:

1. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 16 czerwca 1999 r., sygn. akt II AKz 269/99
2. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gliwicach z dnia 10 stycznia 2008 r., IV SA/Gl 534/07, ONSA WSA 2009, nr 2, poz. 34, LEX nr 488916.
3. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 8 czerwca 2020 r., sygn.. akt I ACa 384/19, LEX nr 3049586.
4. Postanowienie Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Opolu z dnia 25 lutego 2021 r., sygn. akt II SA/Op 315/20, LEX nr 3161152.
5. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Białymstoku z dnia 3 września 2021 r., sygn. akt II SA/Bk 178/21, LEX nr 3232118.